

Alicja Adamczak
Politechnika Świętokrzyska

Michał Kruk
Szkoła Główna Handlowa

Ochrona własności intelektualnej jako przedmiot obligatoryjny w szkołach wyższych

Abstrakt. Tematem niniejszego artykułu jest kwestia prowadzenia zajęć dotyczących ochrony własności intelektualnej oraz zagadnień z nią związanych w szkołach wyższych w Polsce. Obecnie uzyskanie wiedzy w przedmiotowym zakresie stanowi wymóg określony w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Ustawodawca wyszedł z założenia, że kompetencje te w warunkach funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy (*knowledge based society*) oraz gospodarce opartej na wiedzy (*economy based society*) są niezbędne. Dodatkowo istotnym powodem było dążenie do ograniczenia zjawiska plagiatowania wśród studentów. Przedstawione zostaną podstawowe definicje, stosowne regulacje prawne, działania głównych krajowych ośrodków zainteresowanych realizacją odnośnych przepisów, a także proces tworzenia kadry i materiałów służących realizacji cytowanego rozporządzenia. Ponadto omawiana kwestia zostanie przedstawiona w perspektywie globalnej, ze wskazaniem działań podejmowanych w przedmiotowym obszarze w innych państwach oraz przez organizacje międzynarodowe.

Słowa kluczowe: własność intelektualna, społeczeństwo oparte na wiedzy, gospodarka oparta na wiedzy, innowacyjność, programy kształcenia, ramy kwalifikacji

“Protection of the intellectual property” as an obligatory course at universities

Abstract. The subject matter of this paper is the issue of teaching intellectual property protection and issues related thereto at the higher education level in Poland. Currently, gaining knowledge in the field at stake remains one of the requirements dictated in the Regulation of the Minister of Science and Higher Education of 2 November 2011 concerning National Qualifications Framework for Higher Education. The lawmaker acted on the assumption that these competences when functioning in a knowledge based society and the knowledge based economy are necessary. One of the reasons was to reduce acts of plagiarism among students. In the paper the following will be presented: basic definitions, applicable regulations, actions of major national authorities interested in implementation of the provisions concerned as well as creation of human resources and materials needed to obtain the goal of the Regulation at stake. In addition, the issue at stake will be discussed in a global perspective, highlighting actions taken in this area in other countries and by international organizations.

Keywords: intellectual property, knowledge based society, knowledge based economy, innovation, university curricula, qualification frameworks

I. Tytułem wstępu – własność intelektualna a czasy współczesne i przyszłe

Wprawdzie jak mawiał N. Bohr „przewidywanie jest bardzo trudne, szczególnie jeśli idzie o przyszłość”, to jednak wydaje się, że jednym z najważniejszych czynników wpływających na kształt stosunków gospodarczych, społecznych i kulturowych XXI wieku jest rozwój sfery niematerialnej. Taki wniosek można wysnuć z lektury analiz, artykułów i raportów publikowanych przez krajowe i międzynarodowe ośrodki administracji publicznej, *think-tanki*, publicystów oraz naukowców, a także obserwowanych obecnie zjawisk zachodzących w sferze nauki, kultury i gospodarki. Antycypując rozwój wydarzeń własność intelektualna i jej ochrona odegrają w tym procesie kluczową rolę, w szczególności w życiu społecznym i gospodarczym. Już teraz technologia i wiedza mają istotne znaczenie. Trzeba zaznaczyć, że problem ochrony własności intelektualnej stał się obecnie jednym z elementów debaty publicznej (szczególnie w państwach Europy Zachodniej i Stanach Zjednoczonych Ameryki jest on mocno akcentowany). Z jednej strony dostrzega się potrzebę zabezpieczenia interesów uprawnionych, a równocześnie padają argumenty podnoszące potrzebę zreformowania istniejącego modelu ochrony¹.

Problem ochrony wytworów intelektu nasilił się ponad 200 lat temu wraz ze zmianami w gospodarce związanymi z rewolucją przemysłową, a także transformacją w sferze polityczno-społecznej, co wynikało z kolei z upadku systemu feudalnego. W filozofii oświeceniowej pojawił się nurt uzasadniający potrzebę ochrony twórców i wynalazców – jego przedstawicielami byli między innymi J. Locke, D. Diderot, J. G. Fichte czy I. Kant². Początkowo regulacje prawne dotyczące ochrony własności intelektualnej obejmowały nieliczne przedmioty, do których zaliczano utwory chronione prawem autorskim oraz wynalazki, wzory przemysłowe i znaki towarowe podlegające ochronie na gruncie prawa własności przemysłowej. Do chwili obecnej przepisy te stanowią fundament prawa własności intelektualnej. Ponadto do porządku prawnego wprowadzone zostały wówczas regulacje dotyczące zwalczania nieuczciwej konkurencji, których jednak przynależność do prawa własności intelektualnej jest w piśmiennictwie kwestionowana³.

¹ Przykładowo S. Žižek wśród trzech zagrożeń cywilizacyjnych wymienia „nieodpowiedniość własności prywatnej dla tzw. własności intelektualnej” oraz „społeczno-etyczne konsekwencje nowych osiągnięć nauki i techniki”. Zob. S. Žižek, *Życie u kresu czasu*, „Krytyka Polityczna”, 19/2009, s. 55–72.

² Zob. C. Hesse, *The rise of intellectual property, 700 b.c.–a.d.2000: an idea in the balance*, (w:) *Intellectual Property Rights: Critical Concepts in Law* (red.) D. Vaver, 58–60.

³ Obszerne wyjaśnienia dotyczące aktualnej definicji „własności intelektualnej”, w szczególności „własności przemysłowej”, przedstawia R. Skubisz. Odnosi się on także do regulacji o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Zob. R. Skubisz, *Własność przemysłowa w systemie prawa*, (w:) R. Skubisz (red.), *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, t. 14A, Warszawa 2012, s. 6–97.

W wyniku postępu technologicznego, szczególnie w ostatnim półwieczu, pojawiły się nowe przedmioty ochrony, w tym między innymi topografie układów scalonych, programy komputerowe czy bazy danych. Współcześnie zmiany w prawie własności intelektualnej i praktyce jej ochrony zachodzą bardzo intensywnie. Ten fenomen doskonale opisał J. Nurton w artykule „How the world of IP has changed in 20 years”⁴. Autor wskazuje na zjawiska zachodzące w omawianym zakresie, które pojawiły się w ciągu ostatnich dwóch dekad (m.in. trolle patentowe, domeny internetowe czy zarządzanie prawami w środowisku elektronicznym)⁵. Tekst opublikowany w roku 2010 jest już częściowo nieaktualny, gdyż obecnie mamy do czynienia z nowymi praktykami w obszarze ochrony własności intelektualnej, między innymi działalnością trolli prawnoautorskich, tworzeniem ponadnarodowych sądów patentowych czy zawieraniem międzynarodowych umów handlowych regulujących ponadto obszernie kwestie ochrony własności intelektualnej. W takich realiach pojawia się potrzeba kształcenia społeczeństwa w obszarze ochrony dóbr intelektualnych, przy czym jednym z kluczowych odbiorców tej wiedzy powinni być studenci.

II. Proces wprowadzenia nauczania w zakresie ochrony własności intelektualnej do szkół wyższych

Trzeba przypomnieć, że w latach 70-tych ubiegłego wieku zajęcia z zakresu prawa własności intelektualnej, obejmujące przede wszystkim elementy ochrony własności przemysłowej, były prowadzone w większości uczelni o profilu technicznym i przyrodniczym w kraju. Polityka państwa w obszarze kształcenia w szkołach wyższych w kolejnej dekadzie, a potem reformy szkolnictwa z lat 90-tych spowodowały, że w wielu przypadkach zostały one jednak zlikwidowane⁶.

Jednym z podmiotów postulujących przywrócenie zajęć z zakresu ochrony własności przemysłowej w szkołach wyższych o profilu politechnicznym jako przedmiotu obligatoryjnego była ukonstytuowana w 1989 r. Rada Rzeczników Patentowych Szkół Wyższych (dalej RRzPSW). W skład grupy propagującej powyższą ideę wchodziłi rzecznicy patentowi: A. Adamczak, A. Domańska-Baer, W. Bałczewski, R. Juszczyk, D. Jeleniewicz i Z. Wachowski, a propozycje w tej sprawie były kierowane między innymi do ówczesnych organów właściwych w sprawach

⁴ J. Nurton, *How the world of IP has changed in 20 years*, *Managing Intellectual Property* 200/2010, s. 32–42.

⁵ J. Nurton, *How the World...*, s. 32.

⁶ A. Domańska-Baer, R. Zawadzka, *Działalność Rady Rzeczników Patentowych Szkół Wyższych na rzecz podnoszenia świadomości oraz edukacji studentów*, s. 1–4. Wypowiedź podczas konferencji „Upowszechnianie wiedzy o własności intelektualnej w uniwersytetach” zorganizowanej w Warszawie przez Urząd Patentowy RP w dniu 25 maja 2007 r. Dokument jest dostępny na stronie: www.uprp.pl/uprp/_gALLERY/18/82/18823/Renata_Zawadzka.pdf, dostęp: 5.6.2015 r.

nauki i szkolnictwa wyższego⁷. A. Domańska-Baer i R. Zawadzka podkreślały, że RRzPSW „kilkakrotnie podejmowała starania mające na celu wprowadzenie wykładów do minimum programowych”. Jako przykład autorki te wskazywały, że w latach 1997–1998 przy akceptacji dawnego Ministerstwa Edukacji Narodowej został powołany zespół, który opracował „propozycje ramowych programów nauczania przedmiotu «Ochrona Własności Intelektualnej» dla różnych typów szkół wyższych i różnych rodzajów studiów”⁸.

Inicjatywa RRzPSW znalazła wsparcie wśród przedstawicieli świata nauki świadomych roli ochrony własności intelektualnej we współczesnym świecie. Z uwagi na ramy niniejszego artykułu nie sposób wymienić jest wszystkich osób oddanych sprawie, jednak z uwagi na stopień zaangażowania w ten proces trzeba przywołać rolę dwóch uczonych. Od początku głównym sprzymierzeńcem był J. Błażejewski, profesor nauk chemicznych z Uniwersytetu Gdańskiego, który w późniejszym czasie promował tę ideę sprawując funkcję przewodniczącego Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Pomysł wprowadzenia do szkół wyższych w Polsce obowiązkowych zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej wspierał także profesor M. du Vall⁹.

Podmiotem wspierającym koncepcję wprowadzenia wykładów z zakresu ochrony własności intelektualnej do szkół wyższych w Polsce pozostaje także od dłuższego czasu Urząd Patentowy RP. Z jego inicjatywy została zorganizowana w Warszawie w 2007 r. konferencja pt. „Upowszechnianie wiedzy o własności intelektualnej w uniwersytetach”, podczas której M. du Vall przybliżył działalność Instytutu Prawa Własności Intelektualnej (obecnie Katedra Prawa Własności Intelektualnej WPiA UJ, dalej IPWI) w przedmiotowym zakresie. Przypomniał on, że Instytut został utworzony w roku 1972 jako jednostka organizacyjna Uniwersytetu Jagiellońskiego stając się „jedyną placówką badawczą w Polsce zajmującą się prawem własności intelektualnej”¹⁰. Od chwili powstania IPWI, oprócz prac badawczych, realizował działalność dydaktyczną skierowaną do poszczególnych wydziałów UJ, a także, pełniąc funkcję międzyuczelnianą, prowadził zajęcia na Akademii Sztuk Pięknych

⁷ Były to kolejno: Urząd Postępu Naukowo-Technicznego i Wdrożeń w III RP, Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Nauki, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

⁸ A. Domańska-Baer, R. Zawadzka, *Działalność Rady...*, s. 1–4.

⁹ W trakcie kariery zawodowej M. du Vall pełnił liczne funkcje. Po ukończeniu studiów prawniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim był między innymi kierownikiem Katedry Prawa Własności Przemysłowej i Ochrony Konkurencji w Instytucie Prawa Własności Intelektualnej UJ, prodziekanem ds. studenckich, a następnie dziekanem Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ, by w końcu objąć stanowisko prorektora ds. polityki kadrowej i finansowej swojej *Alma Mater*. Trzeba podkreślić, że M. du Vall pełnił dodatkowo liczne funkcje – był między innymi członkiem Komitetu Naukoznawstwa PAN w okresie kadencji 2011–2014.

¹⁰ M. du Vall, *Międzywydziałowe nauczanie własności intelektualnej: doświadczenia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, s. 1–4. Wypowiedź podczas konferencji „Upowszechnianie wiedzy o własności intelektualnej w uniwersytetach” zorganizowanej w Warszawie przez Urząd Patentowy RP w dniu 25 maja 2007 r. Dokument jest dostępny na stronie: www.uprp.pl/uprp/_gALLERY/18/81/18819/Michal_du_Vall.pdf, dostęp: 5.6.2015 r.

w Krakowie oraz Politechnice Krakowskiej. M. du Vall wskazywał na problematykę oferowanych zajęć, na które składały się zagadnienia prawa własności przemysłowej, prawa autorskiego i praw pokrewnych, prawa internetu, a także prawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (kursy realizowane były w wymiarze od 15 do 30 godzin)¹¹. W swoim wystąpieniu M. du Vall proponował, żeby w przypadku upowszechnienia nauczania zagadnień ochrony własności intelektualnej wprowadzić standardy kształcenia i zróżnicować programy uczenia z uwagi na profil studiów¹². Doświadczenia IPWI oraz wskazówki M. du Valla wciąż mogą stanowić wzorzec dla prowadzenia wykładów lub ćwiczeń dla studentów w omawianym zakresie. Urząd Patentowy RP podejmował również inne inicjatywy – między innymi wydał drukiem publikacje, które są obecnie wykorzystywane jako podręczniki w ramach zajęć dotyczących ochrony własności intelektualnej¹³.

Ważną rolę na drodze do przyjęcia stosownych regulacji pozwalających na wprowadzenie zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych odegrały gremia akademickie, w szczególności Konferencja Rektorów Polskich Uczelni Technicznych (dalej KRPUT), Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (dalej KRASP), Kolegium Prorektorów ds. Nauki i Rozwoju Publicznych Wyższych Szkół Technicznych (dalej KPNiRPWSz) oraz Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego (dalej RGNiSW). Podczas posiedzenia RGNiSW w dniu 15 lipca 2004 r. jednym z głównych tematów dyskusji była kwestia wprowadzenia do standardów nauczania przedmiotu obejmującego problematykę zasad ochrony własności intelektualnej. Ustalono, że przyniosłoby to wymierne efekty, w szczególności w postaci ograniczenia liczby plagiatów popełnianych przez studentów oraz zabezpieczenia w przyszłości rezultatów ich pracy twórczej. Przyjęto ponadto, że wprowadzenie przedmiotowej problematyki do standardów nauczania powinno dotyczyć wszystkich kierunków studiów ze zróżnicowaniem programu z uwagi na specyfikę kierunku studiów¹⁴. Ustanowienie obligatoryjnych zajęć z zakresu ochrony własności intelektualnej na uczelniach stanowiło jeden z wątków dyskusji podczas zorganizowanej na początku czerwca 2009 r. przez KPNiRPWSz konferencji „Ochrona własności intelektualnej w wyższych uczelniach technicznych”¹⁵. Ponadto problem ochrony własności intelektualnej w uczelniach, w tym kształcenie kadry naukowej i studentów, był prezentowany przez A. Adamczak, między innymi w trakcie posiedzenia KRPUT w Sandomierzu w dniach 20–21 maja 2010 r.

¹¹ M. du Vall, *Międzywydziałowe nauczanie...*, s. 1–4.

¹² M. du Vall, *Międzywydziałowe nauczanie...*, s. 1–4.

¹³ A. Adamczak, M. du Vall, *Ochrona własności intelektualnej*, Warszawa 2010 oraz A. Adamczak, E. Dobosz, M. Gędek, *Co pracownik i student szkoły wyższej o ochronie własności przemysłowej wiedzy powinien*, Warszawa 2009.

¹⁴ Protokół XV posiedzenia plenarnego Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego w dniu 15 lipca 2004 r. (w posiadaniu autorów).

¹⁵ VIII Konferencja Kolegium Prorektorów ds. Nauki i Rozwoju miała miejsce w Gdańsku w dniach 1–2 czerwca 2009 r.

Temat kształcenia studentów w przedmiotowym obszarze pozostaje ważnym punktem w dyskusji – tak było podczas posiedzenia Prezydium oraz Zgromadzenia Plenarnego KRASP, które miały miejsce w drugiej połowie maja 2015 r. w Łodzi. Trzeba zaznaczyć, że kwestie te podnosiły także organizacje pozarządowe, między innymi Fundacja im. Augustina-Jeana Fresnela, która angażuje się w zwalczanie zjawiska plagiatowania wśród studentów i od roku 2007 organizuje cyklicznie konferencje na ten temat.

III. Regulacje prawne

Doniosłość znaczenia ochrony własności intelektualnej, jako odrębnego przedmiotu prowadzonego w ramach studiów, została ostatecznie dostrzeżona przez ustawodawcę. Pierwszym aktem przewidującym obligatoryjne¹⁶ szkolenie w zakresie ochrony własności intelektualnej było rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki¹⁷. Rozporządzenie to stanowiło akt wykonawczy do ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (dalej u.p.sz.w)¹⁸. Według załączników do rozporządzenia w kategorii innych wymagań kształcenia programy nauczania powinny przewidywać zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej. Zajęcia te miały objąć wszystkie kierunki studiów w ramach studiów pierwszego stopnia, za wyjątkiem filologii, fizjoterapii, psychologii i teologii. Ponadto w niektórych przypadkach rozszerzono przedmiotowy zakres kształcenia w zakresie studiów drugiego stopnia. Przykładowo, dla studiów z zakresu biotechnologii doprecyzowano, że treści kształcenia obejmują formy i procedury ochrony własności intelektualnej i przemysłowej w zakresie biotechnologii, a absolwenci uzyskują wiedzę dotyczącą stosowania procedur ochrony intelektualnej. Analogiczny zakres kształcenia został określony dla studentów farmacji realizowanych w formie jednolitych studiów magisterskich. Jako treści kształcenia przewidziano ochronę własności intelektualnej w farmacji, a do efektów kształcenia zaliczono znajomość postępowania w celu uzyskania ochrony. Zgodnie z przedmiotowym rozporządzeniem treści kształcenia na kierunku informacja naukowa i biblioteko-

¹⁶ W rozporządzeniu użyto czasownika modalnego „powinien”, co według stanowiska Rządowego Centrum Legislacji jest niewskazane. Zob. W. Paluch, *Formułowanie przepisów o charakterze obligatoryjnym w zakresie czasownika (modalnego)*, www.rcl.gov.pl/zalaczniki/artyku19.pdf, dostęp: 21.07.2015 r. Zdaniem W. Palucha z uwagi na mogące wystąpić wątpliwości interpretacyjne dobrą praktykę legislacyjną stanowi unikanie czasownika modalnego „powinien”.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz. U. z 2007 r. Nr 164, poz. 1166).

¹⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572, t.j.).

znawstwo w ramach studiów drugiego stopnia powinny obejmować zagadnienia własności intelektualnej i granic dozwolonego użytku. Natomiast standardy kształcenia dla kierunku studiów informatyka już w ramach studiów pierwszego stopnia objęły problemy i zagadnienia prawne dotyczące własności intelektualnej, a także system patentowy i prawne podstawy ochrony prywatności. Natomiast studia na kierunku reżyseria dźwięku (drugiego stopnia) zawierały w treści kształcenia obowiązek nauczania w zakresie prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w ujęciu historycznym i zasad wykorzystywania gotowych utworów w filmie, radiu i telewizji, a także uzyskiwania tantiem.

Stan prawny uległ zmianie w związku z nowelizacją wspomnianej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, która do porządku prawnego wprowadziła pojęcie „Krajowych Ram Kwalifikacji” (dalej k.r.k.) – „opis przez określenie efektów kształcenia, kwalifikacji zdobywanych w polskim systemie szkolnictwa wyższego” (art. 2 ust. 1 pkt 18a)¹⁹. Stosowne przepisy weszły w życie dnia 1 października 2011 r., przy czym do ustawy został wydany kluczowy w niniejszym kontekście akt wykonawczy – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego²⁰ (dalej rozp. k.r.k.). Opis prac związanych z wprowadzeniem reformy opisują w literaturze między innymi A. Kraśniewski²¹ i E. Chmielecka²². Jednym z powodów przyjęcia powyższej nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz wprowadzenia rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego było Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie²³. Odnotujmy, że o ile w regulacjach unijnych brakuje odniesienia do kwestii kształcenia w zakresie ochrony własności intelektualnej, o tyle przepisy krajowe takie uregulowania zawierają. Stosownie do art. 2 ust. 1 pkt 18f–18h u.p.sz.w. kwalifikacje absolwentów podzielono na kwalifikacje pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia, co odpowiada kształceniu w ramach studiów pierwszego i drugiego stopnia oraz studiom mającym na celu uzyskanie stopnia naukowego doktora w określonej dziedzinie naukowej w zakresie dyscypliny nauki lub doktora sztuki określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny artystycznej. Trzeba również zaznaczyć, że w świetle art. 6 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.sz.w. uczelnia

¹⁹ Ustawodawca w rozporządzeniu wyodrębnił następujące obszary: wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne, kompetencje personalne oraz inne wymagania.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. z 2011 r. Nr 253, poz. 1520).

²¹ A. Kraśniewski, *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?*, Warszawa 2011.

²² E. Chmielecka, *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Studia BAS, 3/2013, a także E. Chmielecka (red.), *Autonomia programowa uczelni – ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Warszawa 2010.

²³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. Urz. UE z 2008 r., nr C 111/1).

ma w szczególności prawo do ustalania programów kształcenia uwzględniających efekty kształcenia zgodnie z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego.

Przedmiotowe rozporządzenie dotyczy kształcenia wyłącznie na poziomie pierwszego i drugiego stopnia oraz obejmuje, z pewnymi wyjątkami, nauczanie w ramach wszystkich kategorii nauk i w zakresie sztuki. Dodatkowo różnicuje ono efekty kształcenia z uwagi na podział dotyczący profilu ogólnoakademickiego i profilu praktycznego.

W świetle uregulowań dotyczących efektów kształcenia w obszarze nauk humanistycznych w zakresie wiedzy, w przypadku profilu ogólnoakademickiego i praktycznego, osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, natomiast osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia dodatkowo, oprócz powyższych kwalifikacji, zna i rozumie konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej. W przypadku profilu praktycznego poziom wiedzy sformułowany został analogicznie. Nadto odnośnie do umiejętności uznano, że osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia potrafi w podstawowym zakresie stosować przepisy prawa dotyczące do instytucji związanych z wybraną sferą działalności kulturalnej, medialnej, promocyjno-reklamowej, w szczególności prawa autorskiego, a także prawa związanego z zarządzaniem własnością intelektualną. Z kolei co do osoby posiadającej kwalifikacje drugiego stopnia rozp. k.r.k. stanowi, że zna i rozumie ona podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz ma świadomość konieczności zarządzania zasobami własności intelektualnej. Należy zaznaczyć, że jest to jedyne odniesienie do ochrony własności intelektualnej w zakresie umiejętności określonych w rozp. k.r.k. Zgodnie z przedmiotowym rozporządzeniem identyczne efekty kształcenia w obszarze wiedzy dotyczą osób posiadających kwalifikacje pierwszego i drugiego stopnia w przypadku kształcenia w zakresie nauk społecznych, nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, a także kształcenia w zakresie sztuki. W tym ostatnim przypadku dodano ponadto wśród kompetencji społecznych znajomość i rozumienie podstawowych pojęć i zasad z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczności zarządzania zasobami własności intelektualnej. Co do efektów kształcenia w zakresie wiedzy w obszarze nauk ścisłych, nauk przyrodniczych, nauk technicznych, a także nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, opis efektów kształcenia został sformułowany identycznie (także w ramach podziału na profil ogólnoakademicki i praktyczny). W przypadku osoby posiadającej kwalifikacje pierwszego stopnia oczekuje się, że zna ona i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej, natomiast osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia, oprócz powyższych kwalifika-

cji, zna i rozumie konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej. Efekty kształcenia dla pozostałych kierunków studiów nieobjętych zakresem regulacji rozporządzenia w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego zostały doprecyzowane w innych, niżej przywołanych aktach wykonawczych.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa z dnia 9 maja 2012 r. (rozp. lek.)²⁴ zawiera odniesienia do kształcenia w omawianym zakresie na następujących kierunkach studiów: lekarsko-dentystycznym, farmacji, pielęgniarstwie i położnictwie. Standardy kształcenia w ramach studiów na kierunku lekarskim nie przewidują *expressis verbis* uzyskania kwalifikacji w obszarze dotyczącym ochrony własności intelektualnej, zarządzania nią czy transferu technologii. Natomiast co do studiów na kierunku lekarsko-dentystycznym realizowanych w toku jednolitym rozp. lek. stanowi, że w zakresie wiedzy absolwent zna zasady ochrony własności intelektualnej. Podobnie w ramach jednolitych studiów magisterskich na kierunku farmacja standardy kształcenia dotyczących efektów kształcenia przewidują nabycie umiejętności prowadzenia eksperymentów naukowych w zakresie nauk farmaceutycznych, biologicznych i chemicznych oraz umiejętności stosowania zasady ochrony własności intelektualnej. Ponadto w świetle rozp. lek. programy kształcenia dla studentów farmacji powinny przewidywać zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej. Standardy kształcenia dla kierunku pielęgniarstwo, w ramach studiów pierwszego stopnia, przewidują w zakresie wiedzy, że absolwent zna podstawowe przepisy z zakresu prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej, a odnośnie do umiejętności, że postępuje on zgodnie z zasadami ochrony własności intelektualnej. Z kolei, w ramach studiów drugiego stopnia, przedmiotowe rozporządzenie – w zakresie wiedzy – przewiduje nabycie przez absolwenta pielęgniarstwa znajomości przepisów prawnych dotyczących ochrony praw autorskich, natomiast do jego kompetencji społecznych zalicza przestrzeganie praw autorskich. Analogiczne standardy kształcenia ustalono dla kierunku studiów położnictwo, także realizowanych dwustopniowo.

Efekty kształcenia absolwentów studiów na kierunkach weterynaria i architektura określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów weterynarii i architektury z dnia 29 września 2011 r.²⁵ W przypadku studentów weterynarii odbywających naukę w trybie jednolitym do kompetencji personalnych absolwenta zaliczono znajomość

²⁴ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa z dnia 9 maja 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 631).

²⁵ Zob. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów: weterynarii i architektury z dnia 29 września 2011 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 207, poz. 1233).

podstaw prawnych i zasad ochrony własności intelektualnej. Z kolei w ramach studiów pierwszego stopnia z zakresu architektury pojawia się założenie, iż programy nauczania powinny przewidywać zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej²⁶.

W świetle rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r.²⁷ dla studentów kierunków pedagogicznych nie są przewidziane zajęcia pozwalające na nabycie kwalifikacji w zakresie ochrony własności intelektualnej, zarządzania nią lub transferu technologii. Należy także odnotować, że efekty kształcenia na poziomie studiów trzeciego stopnia nie przewidują nabycia kwalifikacji w analogicznym zakresie²⁸. Postulat wprowadzenia takich zajęć był formułowany przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego – wskazywał na to J. Błazejowski podczas swoich wystąpień, między innymi dnia 15 stycznia 2009 r. w trakcie seminarium bolońskiego zorganizowanego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego²⁹.

IV. Wykładowcy i programy nauczania

W obliczu konieczności realizacji przepisów powyżej wspomnianych rozporządzeń okazało się, że w kraju liczba osób posiadających stosowną wiedzę i kompetencje do prowadzenia zajęć z zakresu podstaw ochrony własności intelektualnej (dalej POWI) jest niewystarczająca. W roku akademickim 2010/2011

²⁶ Rozporządzenie WETARCH nie zawiera stosowanych regulacji odnośnie do kształcenia w omawianym zakresie studentów architektury w ramach studiów drugiego stopnia.

²⁷ Zob. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 131). Na podstawie odpowiedzi uzyskanej z Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. (Dz. U. Nr 253, poz. 1520), w związku z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. Nr 179, poz. 1065), tematyka podstaw ochrony własności intelektualnej musi być zawarta w programach kształcenia realizowanych w ramach każdego z obszarów wiedzy zarówno na pierwszym jak i na drugim stopniu studiów”.

²⁸ Zob. ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r., poz. 1852 ze zm.), ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572), rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1169), a także rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. 2013 r., poz. 841). Efektów kształcenia dotyczy jedynie § 5 pkt 1–3 wskazanego powyżej rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r., przy czym przepis ten nie zawiera żadnego odniesienia do kwalifikacji w omawianym zakresie.

²⁹ W trakcie swojego wystąpienia J. Błazejowski odnosząc się do uchwały Nr 350/2008 Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 grudnia 2008 r. wśród kompetencji ogólnych absolwenta studiów doktoranckich w zakresie wiedzy wymienił znajomość zasad ochrony własności intelektualnej.

Uniwersytet Warszawski oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie przedstawiły ofertę studiów podyplomowych skierowaną do potencjalnych wykładowców – w obu przypadkach jest to dwusemestralny kurs pt. „Kształcenie kadry akademickiej do roli wykładowców przedmiotu ochrona własności intelektualnej”³⁰. Studia odbywają się corocznie i są współfinansowane ze środków unijnych³¹, przy czym w tym roku realizacja wspomnianych projektów dobiega końca³². W ośrodku warszawskim wykonawcą jest Uniwersytecki Ośrodek Transferu Technologii UW we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji UW. Z kolei na UMCS podmiotem odpowiedzialnym pozostaje Biuro ds. Kształcenia Ustawicznego przy udziale Wydziału Biologii i Biotechnologii tejże uczelni. Zgodnie z przyjętymi założeniami „absolwenci studiów będą przygotowani do prowadzenia zajęć dla studentów uczelni wyższych z zakresu ochrony własności intelektualnej w trzystopniowym trybie nauczania: 4 godziny podstaw, 15 godzin zajęć ogólnych oraz 15 godzin zajęć specjalistycznych w podziale na różne profile nauczania”³³. Według uzyskanych informacji w okresie 2010–2015 przedmiotowe studia podyplomowe na Uniwersytecie Warszawskim ukończyły łącznie 252 osoby z całego kraju³⁴, a na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie było to 243 absolwentów³⁵. Oprócz absolwentów tych podyplomowych studiów, w wielu wypadkach zajęcia POWI prowadzą także rzecznicy patentowi oraz osoby posiadające wykształcenie prawnicze i przynajmniej stopień naukowy doktora nauk prawnych.

Do tej pory nie zostało przeprowadzone żadne poszerzone badanie o charakterze empirycznym, które pozwalałoby na ustalenie jak skonstruowane są programy nauczania POWI i kto prowadzi zajęcia w tym zakresie. Próbę analizy w tym zakresie podjęła Fundacja „Nowoczesna Polska”. Z zebranych danych wynika, że program nauczania podstaw ochrony własności intelektualnej jest realizowany zasadniczo w wymiarze od 4 do 15 godzin, a główne zagadnienia dotyczą prawa autorskiego, prawa własności przemysłowej i transferu technologii. Ponadto osoby prowadzące zajęcia POWI posiadają różnorodne wykształcenie (prawnicy stanowią

³⁰ Nauczanie obejmuje w szczególności problematykę dotyczącą ochrony prawnoautorskiej, ochrony na gruncie prawa własności przemysłowej, zwalczania nieuczciwej konkurencji oraz praktyk monopolistycznych, a także informacji patentowej oraz ochrony własności intelektualnej w szkołach wyższych. Podobną ofertę przedstawiły Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Łódzki, jednakże nie uzyskały finansowania.

³¹ Środki pochodzą z Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Priorytet IV, Szkolnictwo Wyższe i Nauka).

³² Studia mają charakter zamknięty – słuchaczami mogą być wyłącznie pracownicy uczelni wyższej skierowani przez rektora lub kierownika jednostki naukowo-dydaktycznej.

³³ Informacja dostępna na stronie: www.uott.uw.edu.pl/index.php?option=content&task=view&id=381, dostęp: 5.6.2015 r.

³⁴ W kolejnych latach była to następująca liczba absolwentów: 60 (2010/11), 43 (2011/12), 50 (2012/13), 57 (2013/14) oraz 42 (2014/15).

³⁵ W kolejnych latach była to następująca liczba absolwentów: 35 (2010/11), 42 (2011/12), 60 (2012/13), 60 (2013/14) oraz 46 (2014/15).

zdecydowaną mniejszość). W oparciu o te dane Fundacja przygotowała zestaw materiałów służących do prowadzenia zajęć w omawianym zakresie, które zostały zaprezentowane w trakcie ubiegłorocznej konferencji pt. „Tydzień Otwartej Nauki w Polsce” i są dostępne on-line³⁶.

V. Nauczanie podstaw własności intelektualnej na świecie

W innych państwach, szczególnie w tych o wysokim potencjale technologicznym, gospodarczym i intelektualnym, prowadzone są w szkołach wyższych zajęcia z zakresu podstaw ochrony własności intelektualnej. Z poczynionych ustaleń wynika, że Polska jest jednak jedynym krajem, gdzie tego rodzaju kształcenie zyskało charakter obligatoryjny. Wprowadzenie do programów nauczania w szkołach wyższych przedmiotu dotyczącego ochrony własności intelektualnej w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Niemczech czy Japonii stanowiło wynik oddolnych działań władz uczelni i środowiska akademickiego. W piśmiennictwie podkreśla się, że Amerykanie, szczególnie w przypadku kształcenia prawniczego, opracowali najlepsze metody nauczania i uzyskują najlepsze rezultaty³⁷.

Na świecie powstają międzynarodowe organizacje pozarządowe specjalizujące się w przedmiotowym zakresie. Takim podmiotem o zasięgu globalnym jest Międzynarodowe Stowarzyszenie na Rzecz Poprawy Nauczania i Badań w Zakresie Własności Intelektualnej (*International Association for the Advancement of Teaching and Research in Intellectual Property*, dalej ATRIP), które zrzesza nauczycieli akademickich zajmujących się edukowaniem w obszarze własności intelektualnej. Statut ATRIP³⁸ przewiduje, że stowarzyszenie i jego członkowie zabiegają o to, żeby w szkołach wyższych oraz podobnych instytucjach więcej czasu i uwagi było poświęcone nauce prawa własności intelektualnej (art. 4 ust. 2 pkt i)³⁹, a ponadto zaleca stosowanie nowoczesnych materiałów i metod szkoleniowych (art. 4 ust. 2 pkt ii)⁴⁰. Stowarzyszenie organizuje konferencje i konkursy, wydaje własne publikacje i tworzy możliwości do komunikowania się swoich członków.

Organizacje regionalne o podobnych celach i profilu działania funkcjonują na poszczególnych kontynentach – w Europie jest to Europejska Sieć Nauczycieli Prawa Własności Intelektualnej (*European Intellectual Property Teachers'*

³⁶ Materiały są dostępne na stronie www.prawokultury.pl/kurs.

³⁷ M.in. I. Lee, *Intellectual Property Legal Education in Japan in the New Millennium: Observations and Lessons from the U.S.*, IIP Bulletin 2004, s. 112–114, a także R. Tushnet, *Sight, Sound, and Meaning: Teaching Intellectual Property with Audiovisual Materials*, Saint Louis University Law Journal 52/2008, s. 891–904.

³⁸ Dokument jest dostępny: www.atrip.org/Statutes, dostęp: 29.06.2015 r.

³⁹ Ang. *In respect of teaching, the Association shall, in particular, pursue the following objectives that more time and attention be devoted by universities and similar institutions to the teaching of the law of intellectual property.*

⁴⁰ Ang. *In respect of teaching, the Association shall, in particular, pursue the following objectives that improved teaching materials and methods be used in the field of the law of intellectual property.*

Network, dalej EIPTN). Działalność EIPTN jest analogiczna do funkcjonowania ARTIP i ma ona wymierny charakter. Podczas cyklicznej konferencji zorganizowanej w tym roku w Rydze przez Europejską Sieć Nauczycieli Prawa Własności Intelektualnej do głównych dyskusji tematów należały interaktywne metody uczenia, tj. ćwiczenia symulacyjne dotyczące tworzenia przedmiotów ochrony, zdobywanie wiedzy przy zastosowaniu metody „Student Response System”⁴¹, tworzenie interdyscyplinarnych zespołów negocjacyjnych czy korzystanie z internetowych baz danych zawierających informacje na temat przedmiotów własności przemysłowej⁴².

W popieranie idei kształcenia studentów w obszarze ochrony własności intelektualnej są zaangażowane także międzynarodowe organizacje rządowe, w szczególności Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (*World Intellectual Property Organization*, dalej WIPO). W roku 1988 WIPO wydała podręcznik „Background Reading Material on Intellectual Property” zawierający wskazówki dotyczące prowadzenia kursów w przedmiotowym zakresie w szkołach wyższych – było to na świecie pierwsze istotne opracowanie na ten temat⁴³. Inny przejaw powyższego zainteresowania stanowi wydany pod jej auspicjami zbiór esejów naukowych na temat nauczania prawa własności intelektualnej „Teaching of Intellectual Property – Principles and Methods”⁴⁴. Światowa Organizacja Własności Intelektualnej prowadziła także badania w zakresie nauczania zasad ochrony własności intelektualnej między innymi w szkołach wyższych w państwach znajdujących się w procesie transformacji (badanie objęło Polskę). Wyniki zostały opublikowane w książce „Teaching Intellectual Property in Countries in Transition” wydanej w 2007 roku.

VI. Konkluzja

Nauczanie podstaw ochrony własności intelektualnej w obecnych realiach jawi się jako pomysł wielce zasadny. Parafrazując myśl amerykańskiego wynalazcy Ch. Ketteringa⁴⁵, można stwierdzić, że warto interesować się własnością intelek-

⁴¹ System pozwala na komunikowanie się wykładowcy ze studentami i udzielanie indywidualnie odpowiedzi. Szerzej na ten temat pisze T. Wrześniewski, która podkreśla że w Stanach Zjednoczonych jest to w chwili obecnej standard w nauczaniu. T. Wrześniewski, *Kliker – mały gadżet, który zrewolucjonizował wykłady*, *Foton* 105/2009, s. 35–42.

⁴² Te dwie ostatnie metody są szczególnie polecane w przypadku osób odbywających naukę w ramach studiów podyplomowych, doktorskich czy typu *post-doc*.

⁴³ S. Alikhan, R. A. Mashelkar, *Intellectual Property and Competitive Strategies in the 21st Century*, The Hague 2009, s. 155.

⁴⁴ Praca zbiorowa pod redakcją Yo Takagi, Larry Allman i Mpazi A. Sinjela, *Teaching of Intellectual Property – Principles and Methods*, Cambridge 2008, s. 1–352. Wśród autorów znaleźli się przedstawiciele niemal wszystkich kontynentów: L. Allman, M. Sinjela, Y. Takagi, J. Straus, M. Ficsor, J. Phillips, W. T. Fryer III, T. Cottier, Ch. Germann, K. E. Maskus, S. H. S. Leong, H. Goddar, R. Soetendorp, P. Griffith, Ch. R. McManis.

⁴⁵ Ch. Kettering miał powiedzieć: „Interesuję się przyszłością, bo w niej spędzę resztę życia”.

tualną, bo z nią jest związana nasza przyszłość. Tak więc odpowiedź na pytanie czy warto prowadzić kursy dla studentów w przedmiotowym zakresie wydaje się jedna – warto.

Wskazane w artykule akty wykonawcze do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym usankcjonowały nauczanie studentów podstaw ochrony własności intelektualnej. Na taką potrzebę wskazują dodatkowo dokumenty rządowe, przykładowo w opracowaniu „Strategia Rozwoju Kraju 2020”⁴⁶ za jeden z priorytetów uznano innowacyjność oraz rozwój sektora badawczego, a także wykształcenie kadr zdolnych do transferu nowych technologii do gospodarki. Przyjęto w związku z tym, że „wiedza z zakresu podstaw przedsiębiorczości, zarządzania procesami innowacyjnymi i ochrony własności intelektualnej powinna być dostępna na wszystkich kierunkach studiów”⁴⁷. W ten sposób „studenci wyposażeni zostaną w umiejętności niezbędne do komercjalizacji wyników badań naukowych oraz zarządzania prawami własności intelektualnej”⁴⁸. Pomocny w tym przypadku powinien być uruchomiony w 2014 r. przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego projekt pod nazwą „Program Rozwoju Kompetencji”.

Wprowadzenie przedmiotu POWI do programów kształcenia na uczeniach w Polsce niesie ze sobą wiele zalet. W globalnym ujęciu należy oczekiwać, że absolwenci wyposażeni w wiedzę na temat ochrony własności intelektualnej i zarządzania nią nie tylko będą mogli lepiej funkcjonować w gospodarce opartej na wiedzy, ale także uzyskają wiedzę, umiejętności i kompetencje, które pozwolą im kształtować otaczającą rzeczywistość. Jeden z kluczowych problemów związany ze zjawiskiem plagiatowania wśród studentów powinien zostać wyeliminowany – kwestia ta była wielokrotnie poruszana podczas posiedzeń KRASP i KRPUT. W obliczu wprowadzenia Ogólnopolskiego Repozytorium Prac Dyplomowych i skali problemu kwestia ta staje się szczególnie aktualna. Jesteśmy świadomi, że o ile zagadnienie to dotyczy całej społeczności studentów, o tyle kompetencje z zakresu ochrony własności intelektualnej w praktyce będzie mogła zastosować tylko część absolwentów. Nie wszyscy będą mieli możliwość pracy twórczej, a często zakres potrzebnej im wiedzy będzie zróżnicowany. Można wyobrazić sobie przykładowo, że studenci socjologii, potencjalni pracownicy agencji reklamowych, będą w stanie bardziej świadomie realizować kampanie reklamowe wykorzystujące znaki towarowe, absolwenci studiów z zakresu wzornictwa będą potrafili wprowadzić na rynek nowe produkty – wzory przemysłowe – w ten sposób, żeby nie naruszyć obcych praw wyłącznych, natomiast biotechnolodzy zyskają wiedzę między innymi na temat możliwości i strategii patentowania. Są

⁴⁶ Chodzi o dokument Rady Ministrów z września 2012 r. „Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo”. Zob. Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. z 2012 r, poz. 882).

⁴⁷ Zob. *Strategia Rozwoju...*, s. 72.

⁴⁸ Zob. *Strategia Rozwoju...*, s. 73.

to oczywiście tylko przykłady, może nieco wyimaginowane. Trzeba zaznaczyć, że dla licznej rzeszy studentów zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej będą stanowiły możliwość zetknięcia się z przepisami prawa, na które w tym przypadku składają się przepisy cywilne, karne i administracyjne, oraz praktyką stosowania prawa.

Nie ulega wątpliwości, że kształcenie w zakresie ochrony własności intelektualnej powinno być prowadzone w sposób ciekawy i dostępny dla studentów⁴⁹. Można wskazać kilka zasadniczych postulatów w tym zakresie. Nie należy ograniczać się do podawania przepisów prawa, które mogą być niezrozumiałe – trzeba podawać przykłady, które dla studentów będą czytelne i zrozumiałe. Na rynku pojawiają się materiały spełniające to kryterium – przykładem jest między innymi podręcznik R. Markiewicza „Zabawy z prawem autorskim”. Nauczanie podstaw własności intelektualnej powinno zawierać elementy natury filozoficznej. Warto przytaczać tezy filozofów oświeceniowych, ale również stanowisko myślicieli współczesnych kontestujących obowiązujący model ochrony. Książka L. Lessiga „Wolna kultura” mogłaby stanowić w tym przypadku materiał stymulujący do krytycznej oceny stanu obecnego. Studenci powinni mieć świadomość tego, że ochrona własności intelektualnej ma wpływ na liczne sfery życia społecznego, gospodarczego i kulturowego. Sfera ta stanowi bowiem odzwierciedlenie naszych czasów – przykładem może być smartfon ujęty w postać wzoru przemysłowego, oznaczony znakiem towarowym, naszpikowany topografiami układów scalonych i wykorzystujący liczne programy komputerowe. Bardzo ważne jest wykształcenie świadomości wśród studentów, że dobra niematerialne podlegają komercjalizacji, a stworzenie dobra niematerialnego może być źródłem nie tylko satysfakcji intelektualnej, ale także istotnej gratyfikacji finansowej. Stąd ważne jest, ażeby kłaść nacisk na zarządzanie i transfer dóbr intelektualnych oraz ich komercjalizację. Trzeba także pamiętać, aby różnicować programy kształcenia – poruszana problematyka musi dotyczyć kierunku studiów, gdzie zajęcia POWI są realizowane.

Zaczątek w postaci wprowadzenia do szkół wyższych przedmiotu dotyczącego nauczania w omawianym obszarze jest faktem. Wykształcone zostały kadry zdolne takie zajęcia prowadzić. Pojawiają się także materiały szkoleniowe, które znajdują się w wolnym dostępie i mogą służyć wykładowcom. Nie zapominajmy jednak, że przepisy prawa własności intelektualnej i praktyka w tym zakresie dynamicznie się rozwijają. Stąd istnieje potrzeba stworzenia mechanizmu pozwalającego na doksztalcanie tych osób i uaktualnianie ich wiedzy, a także zapewnienie im dostępu do materiałów dydaktycznych. Naprzeciw potrzebom w tym zakresie wychodzi Urząd Patentowy RP, który organizuje corocznie wiele konferencji, warsztatów i szkoleń, publikuje różnego rodzaju materiały tematyczne w postaci broszur

⁴⁹ Jest to postulat najczęściej pojawiający się w literaturze.

i poradników, a także wydaje kwartalnik dedykowany różnorodnym zagadnieniom ochrony własności intelektualnej⁵⁰.

Na koniec chcielibyśmy zgłosić propozycje *de lege ferenda*. Pierwsza z nich dotyczy wprowadzenia zagadnień ochrony własności intelektualnej do programów kształcenia w ramach studiów trzeciego stopnia⁵¹, w szczególności w odniesieniu do kierunków technicznych i przyrodniczych, gdzie istnieje możliwość tworzenia rozwiązań mających szansę na uzyskanie ochrony patentowej. Zdarzają się bowiem wciąż przypadki, kiedy polscy naukowcy publikują w czasopismach naukowych wyniki badań, w szczególności informacje na temat opracowanego wynalazku lub wzoru użytkowego, niwecząc tym samym możliwość uzyskania ochrony z uwagi na utratę nowości⁵². Świadczyłoby to o braku znajomości zasad patentowania. Można mieć nadzieję, że poszerzenie nauczania ochrony własności intelektualnej oraz zarządzania nią podniosłoby wśród przyszłych naukowców świadomość w tym zakresie i wyeliminowało przypadki, jak choćby ten wskazany powyżej. Drugi postulat dotyczy uporządkowania przepisów aktów wykonawczych wskazanych w artykule – w niektórych przypadkach brakuje bowiem koherentności. Trzeba rozważyć wskazanie *expressis verbis*, że kształceniem w przedmiotowym zakresie są objęci studenci kierunku lekarskiego oraz studenci kierunków pedagogicznych. Ponadto zasadne wydają się pewne korekty dotyczące kompetencji absolwentów w zakresie ochrony własności intelektualnej i zarządzania nią. Tym samym wymogi stawiane szkołom wyższym stałyby się bardziej czytelne, a efekty kształcenia studentów byłyby lepsze.

Wydaje się ponadto, że czterogodzinne zajęcia dotyczące podstaw ochrony własności intelektualnej są niewystarczające i mogą stanowić jedynie wstęp do dalszego kształcenia w tym zakresie. Niezależnie, wychodząc poza ramy niniejszego artykułu, postulujemy objęcie nauczaniem w zakresie omawianej problematyki także uczniów na wszystkich poziomach nauczania. Ważne jest w tym przypadku takie zaprojektowanie zakresu i formy zajęć, aby przyszli studenci mogli już w praktyce tworzyć nowe rozwiązania i je komercjalizować. Na zakończenie chcieliśmy podkreślić, że świadomie ograniczyliśmy zakres postulatów, aby naszym tekstem wywołać publiczną debatę w przedmiotowej sprawie z udziałem jak najszerszego grona zainteresowanych. W jej wyniku powinien zostać stworzony docelowy model kształcenia studentów dotyczący ochrony własności intelektualnej i korzystanie z niej w praktyce.

⁵⁰ Udział w wydarzeniach organizowanych przez UPRP, a także materiały wydane drukiem są w zdecydowanej większości bezpłatne.

⁵¹ Przykładowo takie zajęcia prowadzone są na wszystkich wydziałach Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach.

⁵² Audycja „Człowiek 2.0” w radio TOK FM pod tytułem „Współpraca nauki i biznesu” w dniu 18 kwietnia 2015 r.

Tabela 1. Schemat obrazujący wymogi dotyczące kształcenia w zakresie ochrony własności intelektualnej opracowany na podstawie obowiązujących aktów wykonawczych (oprac. M. Kruk).

Osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia	Osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia
rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego	
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK HUMANISTYCZNYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej
profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej
umiejętności	
potrafi w podstawowym zakresie stosować przepisy prawa odnoszącego się do instytucji związanych z wybraną sferą działalności kulturalnej, medialnej, promocyjno-reklamowej, w szczególności prawa autorskiego, i związane z zarządzaniem własnością intelektualną	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK SPOŁECZNYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej

Tabela 1 – c.d.

Osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia	Osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia
profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK ŚCISŁYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK PRZYRODNICZYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej

profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK TECHNICZNYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK MEDYCZNYCH, NAUK O ZDROWIU ORAZ NAUK O KULTURZE FIZYCZNEJ	
profil ogólnoakademicki i profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej

Tabela 1 – c.d.

Osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia	Osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE NAUK ROLNICZYCH, LEŚNYCH I WETERYNARYJNYCH	
profil ogólnoakademicki	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej, potrafi korzystać z zasobów informacji patentowej
OPIS EFEKTÓW KSZTAŁCENIA W OBSZARZE KSZTAŁCENIA W ZAKRESIE SZTUKI	
profil ogólnoakademicki i profil praktyczny	
wiedza	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego	zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej
kompetencje społeczne	
zna i rozumie podstawowe pojęcia i zasady z zakresu ochrony własności przemysłowej i prawa autorskiego oraz konieczność zarządzania zasobami własności intelektualnej	
rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa z dnia 9 maja 2012 r.	

STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW LEKARSKO-DENTYSTYCZNEGO (jednolite studia magisterskie)	
wiedza	
zna zasady ochrony własności intelektualnej	
STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW FARMACJA (jednolite studia magisterskie)	
umiejętności	
potrafi stosować zasady ochrony własności intelektualnej	
inne wymagania	
programy kształcenia powinny przewidywać zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej	
STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW PIELEGNIASTWO	
wiedza	
zna podstawowe przepisy z zakresu prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej	zna przepisy prawne dotyczące ochrony praw autorskich i zasady etyczne w pielęgnarskich badaniach naukowych
umiejętności	
postępuje zgodnie z zasadami etyki badań naukowych i ochrony własności intelektualnej	
kompetencji społecznych	
	przestrzega praw autorskich
STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW POŁOŻNICTWO	
wiedza	
zna podstawowe pojęcia z zakresu prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej	zna prawa autorskie (sic!)

Tabela 1 – c.d.

Osoba posiadająca kwalifikacje pierwszego stopnia	Osoba posiadająca kwalifikacje drugiego stopnia
umiejętności	
postępuje zgodnie z zasadami etyki badań naukowych i ochrony własności intelektualnej	
kompetencje społeczne	przestrzega praw autorskich
rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów weterynarii i architektury	
STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW WETERYNARIA (jednolite studia magisterskie)	
kompetencji personalne	
zna podstawy prawne i zasady ochrony własności intelektualnej	
STANDARDY KSZTAŁCENIA DLA KIERUNKU STUDIÓW ARCHITEKTURA	
inne wymagania	
programy nauczania powinny przewidywać zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej	

Bibliografia

- Adamczak A., Dobosz E., Gędłek M., 2009, *Co pracownik i student szkoły wyższej o ochronie własności przemysłowej wiedzieć powinien*, Warszawa.
- Adamczak A., du Vall M., 2010, *Ochrona własności intelektualnej*, Warszawa.
- Alikhan S., Mashelkar R. A., 2009, *Intellectual Property and Competitive Strategies in the 21st Century*, The Hague.
- Chmielecka E., *Proces boloński i krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Studia BAS, 3/2013.
- Chmielecka E. (red.), 2010, *Autonomia programowa uczelni – ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, Warszawa.
- Domańska-Baer A., Zawadzka R., 2015, *Działalność Rady Rzeczników Patentowych Szkół Wyższych na rzecz podnoszenia świadomości oraz edukacji studentów*, s. 1–4. Wypowiedź podczas konferencji „Upowszechnianie wiedzy o własności intelektualnej w uniwersytetach” zorganizowanej w Warszawie przez Urząd Patentowy RP w dniu 25 maja 2007 r. Dokument jest dostępny na stronie: www.uprp.pl/uprp/_gAllery/18/82/18823/Renata_Zawadzka.pdf, pobranie: 5.6.2015.
- du Vall M., 2015, *Międzywydziałowe nauczanie własności intelektualnej: doświadczenia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, s. 1–4. Wypowiedź podczas konferencji „Upowszechnianie wiedzy o własności intelektualnej w uniwersytetach” zorganizowanej w Warszawie przez Urząd Patentowy RP w dniu 25 maja 2007 r. Dokument jest dostępny na stronie: www.uprp.pl/uprp/_gAllery/18/81/18819/Michal_du_Vall.pdf, pobranie: 5.6.2015 r.
- Hesse C., „The rise of intellectual property, 700 b.c.–a.d.2000: an idea in the balance”, w: D. Vaver (red.), *Intellectual Property Rights: Critical Concepts in Law*, 58–60.
- Kraśniewski A., 2011, *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?*, Warszawa.
- Skubisz R., 2012, „Własność przemysłowa w systemie prawa”, w: R. Skubisz (red.), *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, t. 14A, Warszawa, s. 6–97.
- Nurton J., 2010, *How the world of IP has changed in 20 years*, 200/2010 *Managing Intellectual Property*, s. 32–42.
- Paluch W., 2015, *Formułowanie przepisów o charakterze obligatoryjnym w zakresie czasownika (modalnego)*, dostęp: www.rcl.gov.pl/zalaczniki/arttykul_19.pdf, 21.07.2015 r.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, pielęgniarstwa i położnictwa z dnia 9 maja 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 631).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów: weterynarii i architektury z dnia 29 września 2011 r. (Dz. U. z 2011 r., Nr 207, poz. 1233).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 131).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. z 2011 r., Nr 196, poz. 1169).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. 2013 r., poz. 841).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu

- tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz. U. z 2007 r., Nr 164, poz. 1166).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. z 2011 r., Nr 253, poz. 1520).
- Yo Takagi, 2008, Larry Allman i Mpazi A. Sinjela, *Teaching of Intellectual Property – Principles and Methods*, Cambridge.
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r., poz. 1852 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2012 r., poz. 572).
- Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. z 2012 r., poz. 882).
- Wrześniewski T., 2009, *Kliker – mały gadżet, który zrewolucjonizował wykłady*, Foton 105/2009, s. 35–42.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dnia 6 maja 2008 r., nr C 111/1).
- Žižek S., 2009, *Życie u kresu czasu*, „Krytyka Polityczna”, nr 19, s. 55–72.